

می خواهیم مقاله‌ی علمی بنویسیم

عنوان: می خواهیم مقاله‌ی علمی بنویسیم
نویسنده: سالار فرامرزی
اصفهان؛ ۱۳۸۷
ناشر: نشر نوشته، ۱۱۲ صفحه
دارای جدول و تصویری از نمونه فیش
نادر مظفری

مقدمه:

نوشتن مقاله‌ی علمی یکی از راه‌های اشاعه‌ی علم و آشنا کردن دیگر دانش‌پژوهان با اندیشه‌های خود است. سخنرانی در نشست‌های علمی یکی دیگر از این راه‌هاست، اما برد و ماندگاری مقاله بیشتر از سخنرانی است. زیرا سخنرانی در یک زمان و مکان خاص برگزار می‌شود و همه‌ی دانش‌پژوهان و محققان نمی‌توانند در یک سخنرانی شرکت کنند. اما مقاله‌ی یک سخنرانی مکتوب است که همه می‌توانند با دسترسی به آن با اندیشه‌های نویسنده آشنا شده و آن را به نقد بکشند.

معرفی کتاب

هدف از نگارش این کتاب را آشنایی مخاطبان با مهارت‌های مقاله‌نویسی علمی عنوان می‌کند. نویسنده در پیش‌گفتار ضمن معرفی بخش‌های کتاب آن را قابل استفاده برای دانشجویان، فرهنگیان و سایر علاقه‌مندان می‌داند. در مقدمه‌ی فصل اول نگارنده‌ی کتاب به تعریف مقاله پرداخته می‌نویسد: «در فرهنگ لغات فارسی «مقال» به معنای سخن گفتن، گفت‌وگو و گفتار می‌باشد و مقاله به معنی سخن گفتن،

کتاب «می‌خواهیم مقاله‌ی علمی بنویسیم» اثر دکتر سالار فرامرزی در هشت فصل کلیات، چگونگی گردآوری مطالب، جستجو اطلاعات از شبکه‌ی جهانی، آشنایی با انواع مقاله، آشنایی با ساختار مقاله‌های علمی- پژوهشی، آشنایی با ساختار مقاله‌های مطالعاتی، ظرافت‌های محتوایی و ساختاری مقاله‌نویسی و ظرافت‌های نگارشی در مقاله‌نویسی تنظیم شده است. نویسنده

انسجام از نظر موضوعی، محتوا و مطالب، رعایت نکات دستوری و نوشتاری، ارائه‌ی پیام به سادگی و درستی و ارتباط برقرار کردن با مخاطب ذکر می‌کند.

نویسنده در فصل دوم با عنوان چگونگی گردآوری مطالب با شرح و بسط عناوینی مانند: موضوع مقاله، منابع مطالعاتی، فیش برداری و گردآوری مطالب، قسمت‌های مختلف برگه‌ی فیش و مرتب کردن فیش‌ها به آشنا کردن خواننده به چگونگی گردآوری مطالب برای نوشتن یک مقاله‌ی علمی می‌پردازد. وی در زیر عنوان موضوع مقاله به این نکته اشاره می‌کند که یک مقاله‌نویس قبل از پرداختن به موضوع و عنوان مقاله باید این سؤال را از خود بپرسد که مسئله کدام است و مسئله را از دل مشکل بیرون آورد، به عبارتی مشکل را به مسئله تبدیل کند تا مقاله‌اش جهت‌گیری مسئله محوری و پژوهش داشته باشد.

فرامرزی منابع مطالعاتی را به دو دسته منابع دست اول و منابع دست دوم تقسیم می‌کند و منابع دسته‌ی اول را اصل اثر، نوشته، سند، رخداده و... و منابع دسته‌ی دوم را منابعی که مقاله‌نویس با واسطه به آنها مراجعه می‌کند، ذکر کرده و می‌نویسد: «مقاله‌نویس باید تلاش کند تا مطالب را از منابع دسته‌ی اول به دست آورد.» نویسنده در ادامه به نحوه‌ی فیش برداری و گردآوری مطالب و توضیح بخش‌های مختلف فیش و اهمیت آن در مقاله‌نویسی

گفتار، سخن، یک قطعه یا یک فصل از یک کتاب و یک مطلب که تحت عنوان معینی نوشته شده باشد، تعریف شده است.»

پس از این تعریف سالار فرامرزی به ضرورت و اهمیت مقاله‌نویسی می‌پردازد. وی برقراری ارتباط محققان با مخاطبان خود در گذشته را به صورت گفتار و نقل قول و مقاله را مطالبی که در خصوص یک موضوع خاص و در زمان مشخص به صورت شفاهی ایراد می‌شده است، می‌داند. او در ادامه، مقاله را امروزه مطالب مکتوبی که با هدف و موضوع خاصی در زمینه‌های علمی، سیاسی و ادبی تدوین و تألیف شده است، ذکر می‌کند.

در بخش بعدی نویسنده به انگیزه‌های نوشتن مقاله می‌پردازد و می‌نویسد به طور کلی برای نوشتن مقاله انگیزه‌هایی وجود دارد. او در ادامه به انگیزه‌های معنوی در سطوح مختلف اشاره می‌کند. فرامرزی پس از آن به مسئولیت نویسنده‌ی مقاله اشاره می‌کند و می‌گوید: «باید پذیرفت که نویسنده‌ی مقاله فردی است مسئول و مسئولیت وی خطیر می‌باشد. او در مقابل آن چه می‌نویسد و مسئول و پاسخ‌گو است.»

سالار فرامرزی در ادامه‌ی مقدمه‌ی فصل اول موانع مقاله‌نویسی را عوامل مهارتی، عوامل فرهنگی و اجتماعی و عوامل روان‌شناختی می‌داند. سپس در پایان این بخش ویژگی‌های یک مقاله‌ی خوب را داشتن ساختار درست علمی، عرضه‌ی ایده‌ی جدید، داشتن

می‌پردازد.

در این فصل که عنوان آن جستجوی اطلاعات از شبکه‌های جهانی اطلاع‌رسانی (اینترنت) و منابع الکترونیکی است، نویسنده سعی در آشنایی خوانندگان با جستجوی اطلاعات از طریق اینترنت دارد و به طور غیر مستقیم هدف از نگارش این فصل را این‌گونه بیان می‌کند: «اطلاعات موجود در اینترنت ساختاری مانند یک کتابخانه‌ی معتبر با نظامی منطقی را ندارد و این مسئله باعث سردرگمی کاربران و جستجوگران مبتدی و حتی برخی کاربران نیمه حرفه‌ای می‌شود. از این رو بازیابی بهینه‌ی اطلاعات مستلزم درک صحیح اینترنت و آشنایی با شیوه‌های جستجو است.» پس از نگارش این مطالب نویسنده به ارائه‌ی اطلاعات مورد نیاز کاربر برای جستجوی مطالب از شبکه‌ی جهانی اطلاعات (اینترنت) می‌پردازد. چگونگی دریافت اطلاعات از موتورهای جستجو، بخش بعدی است. او در این بخش به تعدادی از اشکال و ساختار (فرمت‌های) ذخیره‌سازی مطالب در اینترنت اشاره می‌کند و ضمن معرفی مختصر آنها به نحوه‌ی جستجوی فایل‌هایی که به این فرمت‌ها در شبکه‌ی جهانی اطلاعات (اینترنت) وجود دارد، می‌پردازد.

در بخشی بعدی، نویسنده به معرفی موتور جستجوی گوگل (Google) یکی از بزرگترین پایگاه‌های جستجوی اینترنتی پرداخته و ضمن اشاره به طراحان این پایگاه نحوه‌ی نام‌گذاری آن را نیز بیان می‌کند. او در ادامه به شرح مختصری از گزینه‌های جستجوگر در موتور جستجوی گوگل می‌پردازد.

نویسنده در پایان فصل سوم به نحوه‌ی جستجوی مطالب از پایگاه اطلاع‌رسانی پرداخته و در قسمتی از این بخش به معرفی شبکه‌ی اطلاع‌رسانی رزنت (Rose-net) بزرگترین شبکه‌ی اطلاع‌رسانی علمی و تخصصی که در بهمن ماه ۱۳۷۷ و با حمایت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری راه‌اندازی شده است، می‌پردازد.

نویسنده در ابتدای فصل چهارم با عنوان آشنایی با انواع مقاله، با ارائه‌ی فلوجارتی که در آن انواع مقاله را تقسیم‌بندی کرده، یک شمای کلی از بحث را پیش روی خوانندگان قرار می‌دهد. در ابتدای این مبحث مقاله را به دو بخش کلی تقسیم می‌کند: مقاله‌هایی که با هدف نوشتن تهیه می‌شود و مقاله‌هایی که با توجه به شیوه‌ی تدوین (ساختار محتوای) آن نوشته می‌شود. سالار فرامرزی در ادامه به شرح و بسط دو بخش مذکور می‌پردازد و در طبقه‌بندی مقاله براساس هدف آن را به دو دسته‌ی ارائه به سمینارهای علمی و چاپ در نشریه‌ها تقسیم می‌کند. تدوین مقاله برای سمینارهای علمی را نیز به اشکال مختلفی چون ارائه به

عنوان سخنرانی علمی و پوستر علمی و در نهایت هر کدام را نیز به بخش‌های پایین‌تر تقسیم می‌کند. در بخش سخنرانی علمی به نحوه‌ی تنظیم و ارائه‌ی آن در بخش پوستر علمی، همچنین به تقسیم‌بندی پوسترها و نکاتی در نصب پوسترهای علمی اشاره می‌کند. نویسنده در ادامه محاسن شرکت در همایش‌های علمی، تدوین مقاله برای چاپ در نشریه‌ها و انواع نشریه را بیان می‌کند. در بخش بعدی مقاله‌ها با توجه به شیوه‌های تدوین به ابتکاری

یا ابداعی، علمی، مطالعاتی- ترویجی و پژوهش تقسیم می‌شود. نویسنده در پایان این فصل، پایگاه اطلاع‌رسانی را برای خوانندگانی که به دنبال کسب اطلاع از انواع نشریه‌های علمی- پژوهشی، ترویجی، آموزشی و... را معرفی می‌کند.

فصل پنجم آشنایی با ساختار مقاله‌های علمی- پژوهشی است، سالار فرامرزی در این فصل به ساختار نوشتاری مقاله‌های علمی- پژوهشی پرداخته و آنها را به عنوان مقاله، مشخصات نویسنده یا نویسندگان، چکیده، کلمه‌ی کلید، مقدمه، روش نتایج، بحث، نتیجه‌گیری، تقدیر و تشکر، پاورقی، منابع، ضمایم و پیوست‌ها و درباره‌ی نویسنده تقسیم می‌کند و در ادامه به شرح هر کدام از آنها می‌پردازد.

نویسنده در شروع فصل پنجم به عنوان مقاله می‌پردازد و آن را مهم‌ترین و ظریف‌ترین بخش مقاله می‌داند و معتقد است عنوان باید دقیق انتخاب شود تا بیشترین تأثیر را بر خواننده داشته باشد. وی سپس در بخش مشخصه‌های پژوهشگر می‌نویسد نام پژوهشگر یا پژوهشگران را باید در زیر عنوان مقاله و در سمت چپ بالای چکیده نوشت و سپس با علامت * مشخصات علمی آنان در زیر صفحه به صورت پاورقی نوشته شود. او در ادامه به دیگر مشخصه‌های پژوهشگر و نحوه‌ی نوشتن مقاله می‌پردازد.

نویسنده در قسمت چکیده به تعاریف و نقش‌های مختلف از چکیده می‌پردازد و در جایی چکیده را این‌گونه تعریف می‌کند: چکیده ارائه‌ی مختصر شده، صحیح و واضح از محتوای یک مدرک است.

فرامرزی در بخش کلمات کلیدی که آن را شامل کلید واژه، واژه‌های کلیدی می‌داند، واژه‌ی کلیدی را این‌گونه تعریف می‌کند: «واژه‌ی کلیدی، عبارت است از واژه‌های تخصصی و مهم که در مقاله‌ی تحقیقی به کار گرفته می‌شود و در حقیقت با ذکر آن می‌توان به موضوع و نکات مهم مورد بحث در مقاله پی برد». در ادامه نویسنده به مقدمه می‌پردازد و آن را از جمله بخش‌های اصلی مقاله‌ی علمی می‌داند. او جایگاه مقدمه در مقاله را بلافاصله پس از چکیده و کلیدواژه‌ی مطالب می‌داند.

مطالعاتی را تفاوت بین این نوع مقاله‌ها با مقاله‌های پژوهشی می‌داند.

نویسنده در فصل هفتم ظرافت‌های محتوایی و ساختاری مقاله‌نویسی را مطرح می‌کند و برای توضیح ظرافت‌ها به این موضوعات می‌پردازد: «ظرافت‌های مقاله‌نویسی، بکر بودن موضوع مقاله، هماهنگ بودن موضوع مقاله با متن مقاله، پرهیز از تکرار مطالب، توجه به لحن مطالب مقاله، توجه به شکل افعال و ضمایر، پرهیز از نوشتن القاب و عناوین تشریفاتی، دقت در انتخاب کلمات، پرهیز از ارائه و چاپ مقاله در بیش از یک نشریه یا همایش، پرهیز از وصله- پنبه یا به اصطلاح Copy and Paste، یکدست و هماهنگ کردن مقیاس‌ها، نشانه‌ها و تاریخ‌ها در سراسر مقاله، توجه به چگونگی نقل قول مطالب در مقاله، رعایت حقوق دیگران در نوشتن مقاله، توجه به معیارهای همایش و یا نشریه‌ها برای نوشتن مقاله، توجه به شیوه‌ی نگارش فارسی، توجه به شکل ظاهری مقاله، نهایت دقت در ارسال مقاله و توجه به معیارهای کلی ارزیابی مقاله‌ها». او در این فصل هر کدام از این موضوعات را در یک یا چند پاراگراف توضیح می‌دهد.

فرامرزی در فصل هشتم که آخرین فصل کتاب است به ظرافت‌های نگارشی در مقاله‌نویسی می‌پردازد. او در این فصل علائم نگارشی را ذکر می‌کند و این علائم را از قول محمدی فر (۱۳۸۱) شامل: نشانه‌های مکث، نشانه‌های جداسازی، نشانه‌های دربرگیر و نشانه‌های ساختاربندی می‌داند. نویسنده در ادامه به نشانه‌های نوشتاری مانند نقطه (.)، ویرگول (،)، نقطه ویرگول (؛) و ۱۲ نشانه‌ی دیگر پرداخته است.

ارزیابی کتاب

روش ((Method بخش بعدی است که نویسنده‌ی کتاب در آن به روش پژوهش، جامعه و نمونه‌ی آماری، جمع گروه نمونه، ابزار پژوهش و ویژگی‌های آن، روایی، اعتبار ابزار اندازه‌گیری، روش اجرای پژوهش و روش تجزیه و تحلیل داده پرداخته است. وی معتقد است در این بخش به روش‌شناسی یا متدلوژی پژوهشی پرداخته می‌شود.

در بخش نتایج (Result) محقق باید یافته‌های به دست آمده را بدون هیچ‌گونه دخل و تصرفی بیان کند. وی در ادامه مواردی را که باید در نتایج از طرف محقق رعایت شود را به اختصار می‌آورد.

نویسنده در بخش بحث (Discussion) معتقد است ذهن پژوهشگر با نتایج به دست آمده و یافته‌های پیشین و نظریه‌های مربوط به مسئله، به شدت درگیر می‌شود و در اینجا است که پژوهشگر به قضاوت، ارزیابی و تفسیر می‌پردازد. وی در ادامه به نکات ضروری که پژوهشگر یا محقق باید به آنها توجه کند، اشاره می‌کند.

نتیجه‌گیری ((Conclusion، تقدیر و تشکر و پاورقی بخش‌های بعدی هستند که نویسنده با توضیح مختصری به شرح کارهایی که محقق در این بخش‌ها باید انجام دهد می‌پردازد.

بخش بعدی، بخش منابع است که خود متشکل از زیر بخش‌های با عناوینی همچون: چگونگی تنظیم منابع مورد استفاده در پایان مقاله، کتاب تألیفی، کتاب ترجمه‌ای، مقاله، مقاله‌ی ترجمه شده و نشریه‌های فارسی، پایان نامه‌ها، مقاله‌های کنفرانس‌ها یا سمینارها و مطالب مورد استفاده از اینترنت. نویسنده در هر کدام از این بخش‌ها، نحوه‌ی آوردن منابع در پایان تحقیق را توضیح می‌دهد.

فرامرزی در بخش‌های پایانی فصل پنجم، به ضمایم و دربار‌ه‌ی نویسنده (نویسندگان) می‌پردازد. وی بخش ضمایم را در واقع جزء عناصر اصلی مقاله نمی‌داند و معتقد است در این بخش یک سری اطلاعات تکمیلی در اختیار خوانندگان قرار می‌گیرد.

فرامرزی در فصل ششم کتاب خود- آشنایی با ساختار مقاله‌های مطالعاتی- به ساختار مقاله‌های مطالعاتی پرداخته است. او ساختار مقاله‌های مطالعاتی را به این ترتیب طبقه‌بندی می‌کند: عنوان مقاله، مشخصات نویسنده یا نویسندگان، خلاصه، کلمات کلیدی (کلیدواژه‌ها)، مقدمه، عنوان‌ها و موضوع‌ها، بحث، نتیجه‌گیری، تقدیر و تشکر، پاورقی، منابع، ضمایم و پیوست‌ها و دربار‌ه‌ی نویسنده.

وی با مقایسه‌ی عناوین ساختار ظاهری و شکلی مقاله‌های پژوهشی و مطالعاتی، نبود روش و نتایج در ساختار مقاله‌های

به نظر می‌رسد که نویسنده، این فصل را نسبت به فصل‌های دیگر با تفصیل بیشتری شرح داده است، که این امر به جنس مباحث موجود در این فصل برمی‌گردد. شاید بتوان گفت مطرح کردن مباحث این فصل یکی از دغدغه‌های نویسنده برای نوشتن این کتاب بوده است.

در ششمین فصل نویسنده فقط به توضیح بخش‌هایی از ساختار مقاله‌های مطالعاتی که با مقاله‌های پژوهشی متفاوت است، می‌پردازد. به همین دلیل این فصل از شش صفحه تجاوز نمی‌کند!

نویسنده مطالب خوبی را در فصل هفتم در خصوص ظرافت‌های محتوایی و ساختاری مقاله‌نویسی مطرح می‌کند. او معتقد است رعایت برخی ظرایف در زیبایی مقاله، ارزش و اعتبار مقاله و نیز پذیرش مقاله در همایش‌ها و یا نشریه‌ها نقش عمده‌ای ایفا می‌کند. اما او نمی‌گوید که ظرافت‌های مطرح شده در این فصل مختص مقاله‌های پژوهشی یا مطالعاتی و یا هر دوی آنها است.

کتاب «می‌خواهم مقاله‌ی علمی بنویسم» از نظر طراحی و صفحه‌بندی کار قابل قبولی است. هرچند به نظر جای کار بیشتری را داشته است. در فصل‌بندی کتاب به نظر می‌رسد اگر نویسنده‌ی کتاب به جای پیش‌گفتار از تیتراژ «سخنی با خواننده» و به جای فصل اول که آن را با موضوع کلیات آغاز کرده است، تیتراژ «پیش‌گفتار» را انتخاب می‌کرد، فصل‌بندی کتاب بهتر می‌شد.

استفاده از طرح و جدول در کتاب بجا صورت گرفته و این امر کمک می‌کند خواننده از حالت انتزاعی بودن مطالب خارج شده و در فضای بحث قرار گیرد.

در پایان خواندن این کتاب به همه دانش پژوهان و علاقه‌مندان به مقاله‌نویسی توصیه می‌شود.

در پیش‌گفتار نویسنده‌ی کتاب به جایگاه مقاله در تولید علم و محافل علمی پرداخته و معتقد است دانشگاه و یا فردی که بیشترین مقاله را در پایگاه‌های علمی و اطلاع‌رسانی جهانی ثبت کند، از توان علمی بیشتری برخوردار است. اما نویسنده چند خط پایین‌تر می‌نویسد: «گاه دیده می‌شود افرادی دارای توان علمی بالا هستند، اما در نوشتن مقاله مهارت کافی ندارند و چه بسا افرادی که از توان علمی خوبی برخوردار نبوده ولیکن در نوشتن مقاله مهارت بالایی دارند». جمله‌ی فوق با جمله‌ی قبلی خود که داشتن بیشترین مقاله را نشان از توان علمی می‌داند در تناقض است.

سالار فرمرزی در فصل اول به حاشیه‌های مقاله‌نویسی پرداخته اما در مجموع مطالب خوبی آورده است.

فرامرزی در فصل دوم با ارائه‌ی اطلاعات خوبی در خصوص چگونگی گردآوری مطالب، خواننده را در فضای شروع یک کار مطالعاتی قرار می‌دهد. از قوت‌های دیگر این فصل ارائه‌ی نمونه‌هایی از فیش است که برای دانشجویانی که تجربه‌ی کمتری در تحقیق دارند، آشنایی با آنها ضروری است.

اما در بخش منابع مطالعاتی، منابع دست دوم را دقیقاً مشخص نکرده و مثالی نمی‌آورد و فقط به ذکر این که منابع دست دوم آن دسته از منابعی هستند که مقاله نویسی با واسطه به آنها مراجعه می‌کند بسنده می‌نماید.

اگر از عنوان طولانی فصل سوم - جستجوی اطلاعات از شبکه‌های جهانی اطلاع‌رسانی (اینترنت) و منابع الکترونیکی - چشم‌پوشی کنیم؛ اطلاعات ارائه شده در این بخش برای پژوهشگرانی که می‌خواهند از اینترنت به عنوان پایگاهی برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده کنند، مفید است.

به نظر می‌رسد نویسنده‌ی کتاب به جز در صفحه‌ی اول فصل چهارم که با فلوجارتی انواع مقاله را نشان داده است، در مابقی صفحات این فصل به حاشیه رفته و مطلبی را ذکر کرده است که شاید ربط مستقیمی به موضوع بحث نداشته باشد. این مطالب شامل: نحوه‌ی برگزاری همایش‌ها، نکاتی در نصب پوسترهای علمی، محاسن شرکت در همایش‌های علمی و... است. اگر از این مطالب حاشیه بگذریم، فصل چهارم صرفاً فصلی برای آشنایی با انواع مقاله‌ها است.

سالار فرامرزی فصل پنجم را با جدولی آغاز می‌کند و در آن تمامی عناوین بخش‌هایی که در این فصل به دنبال توضیح و تشریح آن است، می‌آورد. آوردن این جدول به خواننده کمک می‌کند که در فضای بحث‌های این فصل قرار گیرد.